

Далі О. І. Попов пропонує, аналогічно до В. В. Дружиніної та Л. В. Різніченко, визначити виробничий потенціал підприємства АПК (у даному випадку – з 1 га землі) та його залежність від факторів виробництва, а також обчислити частку продукції, що буде експортуватись [7].

Висновки та невирішені частини проблеми. Таким чином, розглянувши наявні в сучасній науковій літературі методи оцінки експортного потенціалу підприємства, можемо констатувати, що єдиної методики обчислення експортного потенціалу на рівні підприємства у вітчизняній науці не існує. У більшості розглянутих методів за основу проведення обчислень беруться можливості підприємства з виробництва продукції за певної забезпеченості ресурсами. Обов'язково враховується не лише обсяг виробленої продукції, але й її конкурентоспроможність (чи у вигляді коефіцієнтів попиту та пропозиції на продукцію, чи як інтегральний показник конкурентоспроможності, або ж як елемент потенціалу зовнішнього ринку, що розглядається як сукупність вимог даного ринку до діяльності підприємства) на окремо розглядуваному ринку збуту. Невирішеною ж частиною загальної проблеми залишається створення власного методу оцінки та обчислення експортного потенціалу вітчизняного підприємства з урахуванням належності його до певної галузі економіки. Створення такого методу стане метою наших подальших наукових досліджень.

Література

1. Серова Л.П. Управління експортним потенціалом підприємства : дис. ... канд. екон. наук : 08.06.02 / Серова Людмила Петрівна. – К., 2002. – С. 20, 22, 28–29.
2. Академік : інтернет-збірник слівників [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://dic.academic.ru/dic.nsf/enc3p/196602>
3. Мельник Т.М. Експортний потенціал України: методологія оцінки та аналіз / Т.М. Мельник // Міжнародна економічна політика: наук. журнал, 2009. – № 8–9. – С. 221–245.
4. Солоха Д.В. Теоретико-методичні основи оцінки рівня інноваційного потенціалу промислового регіону / Д.В. Солоха // Економіка розвитку, 2010. – № 4 (56). – С. 42–44.
5. Козьменко С.М. Методичні підходи до оцінки експортного потенціалу інновацій машинобудування [Електронний ресурс] / С.М. Козьменко, С.І. Колосок // Ефективна економіка. – Режим доступу : <http://www.economy.nayka.com.ua/index.php?operation=1&iid=422>
6. Дружиніна В. Прогнозування експортного потенціалу машинобудівних підприємств з метою підвищення їх конкурентоспроможності / В.В. Дружиніна, Л.В. Різніченко // Актуальні проблеми економіки, 2010. – № 7 (109). – С. 246–253.
7. Попов О.І. Підвищення ефективності формування і використання експортного потенціалу підприємств : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : спец. 08.06.01 «Економіка підприємств і організація виробництва» / О.І. Попов. – Сімферополь, 1998. – С. 5–6.

Надійшла 18.05.2012; рецензент: д. е. н. Нижник В. М.

УДК 658.012

К. Ю. КВАТЕРНЮК
Хмельницький національний університет

ОЦІНКА ЕКСПОРТНОГО ПОТЕНЦІАЛУ МАШИНОБУДІВНОЇ ГАЛУЗІ ХМЕЛЬНИЦЬКОЇ ОБЛАСТІ

У статті проаналізовано стан розвитку машинобудівної галузі Хмельницької області та здійснено оцінку її експортного потенціалу.

The author analyses the development of engineering industry in Khmelnytsky region and estimates its export potential.

Ключові слова: зовнішньоекономічна діяльність, експортний потенціал, машинобудування, підприємство, тенденції розвитку, промисловість.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. В сучасних умовах господарювання, що характеризуються глобалізацією, поглибленням міжнародного поділу праці та відкритістю економіки, спостерігається поступова активізація діяльності суб'єктів господарювання на зовнішніх ринках. Зовнішньоекономічні зв'язки стають все більш помітною складовою діяльності вітчизняних підприємств. Збільшується інтерес до економічного, виробничого та науково-технічного співробітництва з партнерами із зарубіжних країн.

Зовнішньоекономічна діяльність машинобудівних підприємств стимулює впровадження досягнень науки і техніки, посилює конкурентні позиції підприємств та забезпечує підвищення ефективності їх виробничої діяльності.

Саме тому доцільним є впровадження раціональної системи управління зовнішньоекономічною діяльністю підприємств за умов сучасної конкуренції, оскільки вона перетворюється в сучасний імператив

для розвитку підприємств, особливо машинобудівної галузі, успішне функціонування якої в багатьох випадках залежить від розвитку зовнішньоекономічної діяльності підприємств взаємозалежних галузей промисловості.

Аналіз останніх досліджень чи публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми. Теоретичні та прикладні основи зовнішньоекономічної діяльності підприємств знайшли відображення у працях як вітчизняних, так і зарубіжних науковців. Так, проблемами управління та оцінки зовнішньоекономічної діяльності підприємств присвячені дослідження І. Багрової, А. Градова, М. Дідківського, О. Кіреєва, О. Кириченка, В. Козика, В. Новицького, І. Фамінського, А. Фатенок-Ткачук, Т. Циганкової. Однак, питання експортного потенціалу машинобудівних підприємств висвітлено фрагментарно та потребують подільних наукових досліджень.

Мета статті: проаналізувати стан розвитку машинобудівної галузі Хмельницької області та оцінити експортний потенціал підприємств машинобудування Хмельниччини.

Основний матеріал дослідження. Однією з умов входження вітчизняних підприємств у світову економічну систему ринкового типу є оцінка їх експортного потенціалу, тобто наявність у структурі виробництва, продукції, яка є предметом експорту. Світова практика доводить, що експорт готових виробів, а саме продукції машинобудування, надання послуг наукового характеру, вивезення "ноу-хау", інвестицій сприяє завоюванню провідних позицій на світових ринках як підприємств, так і галузі в цілому. Розвиток експортних галузей дозволить збільшити кількість робочих місць та підвищити рівень розвитку країни.

Перспективи зовнішньоекономічного розвитку розглядаються з огляду на експортний потенціал країни, який визначає конкурентні переваги країни на світовому ринку. Експортний потенціал країни в цілому складають експортні потенціали окремих регіонів, що є активними самостійними структурними одиницями у зовнішньоекономічних відносинах. Вони визначають не лише забезпеченість національної економіки ресурсами, а й здатність системи до розвитку на базі наявних ресурсів [1, с. 144]. Експортний потенціал регіонів складають експортні потенціали галузей, експортні потенціали яких, у свою чергу, складають експортні потенціали підгалузей та підприємств (рис. 1).

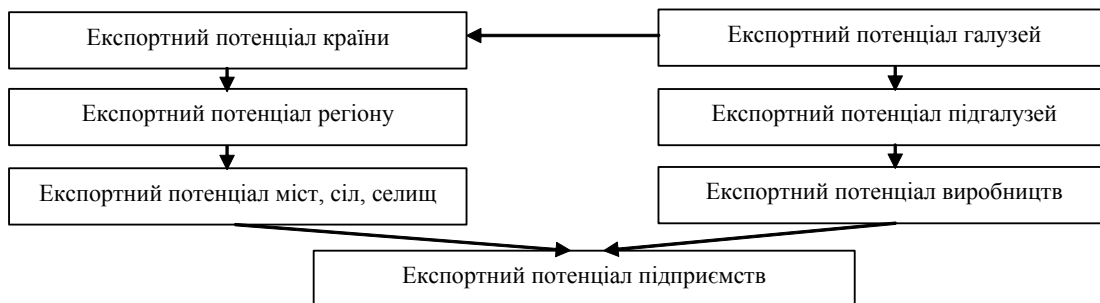

Рис. 1. Ієрархічна структура експортного потенціалу

Машинобудування – одна з найважливіших галузей виробництва, що значно впливає на продуктивність, ефективність і прогрес майже у всіх сферах людської діяльності: промисловості й будівництві, сільському господарстві й транспорті, побутовому обслуговуванні й медицині та інших галузях. Стабільний розвиток машинобудування забезпечує рентабельність і конкурентоздатність більшості товарів і послуг, зростання інтелектуального й матеріального рівня населення, соціальний захист і розвиток економіки як окремих регіонів, так і держави [2, с. 395].

Машинобудівний комплекс України об'єднує понад 30 великих галузей та понад 50 підгалузей, найбільш важливими серед яких є тракторне і сільськогосподарське машинобудування, верстатобудування, електротехнічне машинобудування, транспортне машинобудування тощо. На Хмельниччині машинобудування – один з основних видів промислової діяльності. За обсягами реалізації продукції ця галузь посідає четверте місце після харчової промисловості, виробництва і розподілення електроенергії та виробництва іншої неметалевої, мінеральної продукції і є вагомим чинником реального економічного зростання області [3, с. 180].

Про важливість галузі машинобудування для господарства Хмельницької області свідчить відсоток зайнятих працівників. Так, у машинобудуванні зайнято близько 44,2% загальної кількості працюючих в промисловості області. Машинобудівні підприємства області випускають верстати, ковальсько-пресові машини, трансформатори, сільськогосподарські машини для рослинництва, технологічне обладнання для переробних галузей агропромислового комплексу. Найбільшими підприємствами Хмельниччини є: ВАТ "Укрелектроапарат", "Катіон", "Адвіс", "Пригма-Прес", "Термопластавтомат", ВО "Новатор", Кам'янець-подільський АТБТ "Мотор" та заводи "Електроприлад" і кабельний, ВАТ "Шепетівський завод культиваторів", Волочеський ВАТ "Номінал", верстатобудівне ВАТ "Говер" та ін.

Аналіз діяльності машинобудівних підприємств свідчить, що впродовж 2001–2010 років темпи зростання обсягів машинобудування суттєво випереджували загальнопромислові (табл. 1).

Таблиця 1

Індекси промислової продукції Хмельницької області (у відсотках до попереднього року)

Рік	Промисловість	Машинобудування	Виробництво машин та устаткування	Виробництво електричного, електронного та оптичного устаткування	Виробництво транспортних засобів та устаткування
2001	110,8	120,9	117,1	124,8	113,2
2002	102,8	107,8	103,0	112,0	96,6
2003	113,8	115,2	103,1	123,6	102,3
2004	113,1	122,8	111,3	129,4	116,3
2005	118,6	112,6	123,5	109,5	104,3
2006	113,0	115,2	101,9	122,9	83,8
2007	114,5	121,6	103,8	127,0	124,4
2008	99,4	104,2	115,5	103,3	78,8
2009	76,4	59,0	84,3	45,0	89,0
2010	104,9	114,8	98,5	128,9	101,6

Як видно з таблиці 1, впродовж 2001–2004 років темпи зростання машинобудування у Хмельницькій області значно переважали загальні темпи росту промисловості. У 2005 році відбулося незначне уповільнення темпів росту машинобудування (на 5 відсоткових пункти) в порівнянні з загальним ростом промисловості. У 2006–2007 роках галузь розвивалася швидкими темпами, про що свідчить значне перевищення темпів росту в порівнянні із загальнопромисловим. Однак, у 2008–2009 роках спостерігалось скорочення обсягів виробництва машинобудівної продукції і зниження темпів росту галузі, що було спричинено світовою фінансовою кризою. Найбільший спад спостерігався у виробництві електричного, електронного та оптичного устаткування, обсяг якого скоротився на 55% в порівнянні з попередніми роками. У посткризовий період відбувається поступове відродження машинобудівного комплексу Хмельниччини, про що свідчить зростання у 2010 році індексу промислової продукції.

При цьому зберігається занадто велика залежність вітчизняного машинобудування від зовнішньоекономічної діяльності, оскільки власне виробництво забезпечує внутрішні потреби лише на 42,2 %, а решта 57,8 % належить імпортованій продукції [2, с. 397]. Темпи імпорту значно випереджують темпи експорту, що негативно впливає на торгівельний баланс та збільшує його від'ємне сальдо (табл. 2).

Таблиця 2

Структура зовнішньої торгівлі машинобудівної галузі у Хмельницькій області

Показник Рік	Машини, обладнання, механізми та електротехнічне обладнання			Засоби наземного, повітряного та водного транспорту		
	вартість, тис. дол. США	у % до попереднього року	питома вага групи в загальному обсязі, у %	вартість, тис. дол. США	у % до попереднього року	питома вага групи в загальному обсязі, у %
2008						
Експорт	121718	111,2	29,1	4970,2	122,7	1,2
Імпорт	138227,6	110,0	25,4	39624	170,2	7,3
2009						
Експорт	64747,1	53,2	26,3	6361,1	128	2,5
Імпорт	69291,0	50,1	25,2	16761,3	42,3	6,1
2010						
Експорт	74581,8	115,2	25,5	2812,1	44,2	1,0
Імпорт	184680,2	266,5	40,2	27595,2	164,6	6,0
2011						
Експорт	85980,0	115,3	21,8	1098,8	39,	0,3
Імпорт	199364,7	106,7	36	41425,8	150,1	7,5
січень-березень 2012						
Експорт	20569,2	106,4	22,1	899,5	13382,2	1,0
Імпорт	73923,1	345,5	49,1	10000,2	137,3	6,6

За даними табл. 2 питома вага експорту машин та устаткування більша у загальному обсязі експортованих товарів, ніж питома вага транспортних засобів. Так, у 2011 році обсяг експорту машин та устаткування переважав над експортом засобів наземного, повітряного та водного транспорту на 84881,2 тис. дол. США.

Проте, питома вага експорту машин та устаткування менша за імпорт цих товарів в Хмельницькій області, що свідчить про зростання залежність вітчизняного ринку від аналогічної вітчизняної імпортової продукції. Крім того, імпортовий вплив має тенденцію до зростання. Темпи збільшення обсягу імпорту продукції машинобудування у 2011 році становлять 36 %, а темпи збільшення її експорту – 21,8 %. За перший квартал 2012 року імпорт продукції машинобудування у Хмельницькій області продовжує зростати та значно перевищує експорт даної продукції, а саме на 259,4%.

Отже, перед підприємствами машинобудівного комплексу постають проблеми підвищення конкурентоспроможності продукції, оскільки вітчизняна продукція не користується популярністю на внутрішньому ринку – споживачі не довіряють національному виробнику, якості його продукції. Іноземні підприємства купують українську продукцію, тому що вона є порівняно дешевою, але за якістю кращою, ніж вироблена ними за тією ж ціною. Відповідно після закупівлі української продукції іноземні виробники можуть: 1) удосконалити українську продукцію і експортувати назад в Україну; 2) не вносити жодних змін і експортувати до менш розвинутих країн, вигравши при цьому за рахунок вартості; 3) використати продукцію не за її виробничим призначенням [5, с. 231].

Висновки. Становлення вітчизняної економіки потребує принципово нових підходів щодо формування політики регіонального розвитку, яка б забезпечила стале економічне зростання країни в цілому, відтворення промисловості і, зокрема, її ключової ланки – машинобудування. За сучасних умов необхідно приділити значну увагу зовнішньоекономічній діяльності машинобудівних підприємств, зростання обсягів якої дозволить підвищити економічний потенціал як підприємств, так і галузі в цілому.

Література

1. Пирог О.В. Оцінка експортного потенціалу регіонів України / О.В. Пирог, А.І. Зацепило // Економічний простір. – 2009. – № 24. – С. 144–152.
2. Шифріна Н.І. Стан та перспективи розвитку машинобудівного комплексу України / Н.І. Шифріна // Вісник економіки транспорту і промисловості. – 2010. – № 29. – С. 394–399.
3. Любченко Н.Л. Загальний стан машинобудівної галузі хмельницької області / Н.Л. Любченко // Збірник наукових праць ЧДТУ. Серія: Економічні науки. – 2009. – Вип. 22. – С. 180–182.
4. Статистичний щорічник Хмельницької області за 2010 рік / [за ред. В.В. Скальського]. – Хмельницький, 2011. – 433 с.
5. Лебедева О.О. Планування зовнішньоекономічної діяльності машинобудівних підприємств України в умовах європейської інтеграції / О.О. Лебедева // Вісник Національного університету "Львівська політехніка". – 2008. – № 33 (624). – С. 227–238.

Надійшла 16.05.2012; рецензент: д. е. н. Нижник В. М.